न्यखचराश्च" गन्धारोऽभिजनोऽस्य सिन्ध्वा० अण्। पित्रादिक्रमेण ३गान्धारदेशवासिनि। ४तन्नृपे च बहुषु तस्य लुक्। गन्धाराः तद्वासिषु तन्नृपेषु च ब०व०। "क्रमेण व्यचरत् स्फीतस्ततः पञ्चनदं ययौ" "तस्मादपि च कौरव्य! गन्धारविषयं ययौ" "ततो गन्धारराजेन युद्धमासीत् किरीटिनः" भा० आनु० ८३ अ०। "शकुनेस्तनयो वीरो गन्धाराणां महारथः। निरुध्यमानस्तैश्चापि गन्धारैः पाण्डुनन्दनः"। "बध्यमानेषु तेष्वाजौ गन्धारेषु समन्ततः" ८४ अ०। गन्धारे भवः तस्य राजा वा कच्छा०अण्। ५गन्धारदेशभवे मनुष्यतत्स्थभिन्ने मनुष्यतत्स्थयोस्तु वुञ्। गान्धारक गान्धारदेशस्थे मनुष्ये तदीयहसितादौ च। "शकुनिस्तु सहानीको माद्रीपुत्रमवारयत्। गान्धारकैः सप्तशतैश्चापशक्त्यसिपाणिभिः" भा० द्रो० ९५ अ०। "वायुः समुद्गतो नाभे कण्ठशीर्षसमाहतः। नानागन्धवहः पुण्यो गान्धारस्तेन हेतुना" भरतोक्ते "नाभेः समुद्गतो वायुर्गन्धश्रोत्रे च चालयन्। सशब्दस्तेन निर्याति गान्धारस्तेन कथ्यते" संगी० दा० उक्ते च तन्त्रीकण्ठोत्थितसप्तस्वरान्तर्गते ५तृतीयस्वरे। "अजाविकं च गान्धारम्" इत्युक्तेः तस्याजाविकस्वरतुल्यता। "चतस्रः पञ्चमे षड्जे मध्यमे श्रुतयो मताः। ऋषभे धैवते तिस्रो द्वे गान्धारनिषादयोः" संगी० दा०। ७गन्धरसे न० त्रिका०। गान्धारेरपत्यम् "साल्वेयगान्धारिभ्याञ्च" पा० अण्। ८गान्धारेरपत्ये पुंस्त्री स्त्रियां ङीप्।

गान्धारि पु० गन्धमेव गान्धं सौरभमृच्छति ऋ—इन्। १गान्धारदेशे गान्धारस्य तस्तद्देशनृपस्यापत्यम् इञ्। २तद्देशनृपापत्ये। "गान्धारिभिरसंभ्रान्तैः पार्वतीयैश्च दुर्जयैः" भा० कर्ण० ४६ अ०। "अलं द्यूतेन गान्धारे! विदूरो न प्रशंसति" भा० स० ४९ अ०। गान्धारिः शकुनिः सुबलनृपपुत्रः। "अनुज्ञातस्तु गान्धारिः कर्णेन सहितस्तदा भा० व० २३८।

गान्धारी स्त्री गान्धारस्यापत्यम् स्त्री इञ् ततो ङीप्। गान्धारदेशनृपकन्यायाम्१सा च अजमीढभार्य्याभेदः यथाह भा० आ० ९५ अ०। "अजमीढस्य चतुर्विंशं पुत्रशतं बभूव कैकय्यां गान्धार्य्यां विशालायामृक्षायां चेति"। धृतराष्ट्रभार्य्या सुबलात्मजा दुर्य्योधनादिमाता च यथाह भा० आ० ११० अ०। "अथ शुश्राव विप्रेभ्यो गान्धारीं सुबलात्मजाम्। आराध्य वरदं देवं भगनेत्रहरं हरम्। गान्धारी किल पुत्राणां शतं लेभे वरं शुभा। इति शुश्राव तत्त्वेन भीष्मः कुरुपितामहः। ततो गन्धारराजस्य प्रेषयामास भारत!। अचक्षुरिति तत्रासीत् सुबलस्य विचारणा। कुलं ख्यातिञ्च वृत्तञ्च बुद्ध्या तु प्रसमीक्ष्य सः। ददौ तां धृतराष्ट्रस्य गान्धारीं धर्मचारिणीम्। गान्धारी त्वथ शुश्राव धृतराष्ट्रमचक्षुषम्। आत्मानं दित्सितं चास्मै पित्रा मात्रा च भारत!। ततः सा पटमादाय कृत्वा बहुगुणं तदा। बबन्ध नेत्रे स्वे राजन्! पतिव्रतपरायणा। नाभ्यसूयां पतिमहमित्येवं कृतनिश्चया। ततो गान्धारराजस्य पुत्रः शकुनिरभ्यगात्"। "इडापृष्ठे तु गान्धारी मयूरगलसन्निभा। सव्यपादादिनेत्रान्तव्यापिनी परिकीर्त्तिता" तन्त्रोक्तलक्षणे ३नाड़ीभेदे। ४जिनानां शासनदेवताभेदे हेमच०। ५यवासे राजनि०। ६दुरालभायां भावप्र०। ७पार्व्वतीसहचरीभेदे "गौरी विद्याऽथ गान्धारी केशिनी मित्रमाह्वया" भा० व० २३०अ०।

गान्धारीतनय पु० ६त०। १दुर्य्योधनादौ तद्भगिन्यां २दुःशलायां स्त्री। तस्यां तदुत्पत्तिकथा

"क्षुच्छ्रमाभिपरिग्लानं द्वैपायनमुपस्थितम्। तोषयामास गान्धारी व्यासस्तस्यै वरं ददौ। सा वव्रे सदृशं भर्त्तुः पुत्राणां शतमात्मनः। ततः कालेन सा गर्भं धृतराष्ट्रादथाग्रहीत्। संवत्सरद्वयं तन्तु गान्धारी गर्भमाहितम्। अप्रजा धारयामास ततस्तां दुःखमाविशत्। श्रुत्वा कुन्तीसुतं जातं बालार्कसमतेजसम्। उदरस्यात्मनः स्थैर्य्यमुपलभ्यान्वचिन्तयत्, अज्ञातं धृतराष्ट्रस्य यत्नेन महता ततः। सोदरं घातयामास गान्धारी दुःखमूर्च्छिता। ततो जज्ञे मांसपेशी लोहाष्ठीलेव संहता; द्विवर्षसम्भृतां कुक्षौ तामुत्स्रष्टुं प्रचक्रमे। अथ द्वैपायनो ज्ञात्वा त्वरितः समुपागमत्। तां स मांसमयीं पेशीं ददर्श जपतां वरः। ततोऽब्रवीत् सौबलेयीं किमिदं ते चिकीर्षितम्। सा चात्मनो मतं सत्यं शशंस परमर्षये। गान्धार्य्युवाच। ज्येष्ठं कुन्तीसुतं जातं श्रुत्वा रविसमप्रभम्। दुःखेन परमेणेदमुदरं घातितं मया। शतञ्च किल पुत्राणां वितीर्णं मे त्वया पुरा। इयञ्च मे मांसपेशी जाता पुत्रशतायै वै। व्यास उवाच। एवमेतत् सौबलेयि! नैतज्जात्वन्यथा भवेत्। वितथं नोक्तपूर्वं मे स्वैरेष्वपि कुतोऽन्यदा। घृतपूर्णं कुम्भशतं क्षिप्रमेव विधीयताम्। स्वनुगुप्तेषु